

Stanovisko

Konfederace zaměstnavatelských a podnikatelských svazů ČR
k materiálům na 170. Plenární schůze Rady hospodářské a sociální dohody ČR
dne 15. května 2023 od 16,00 hodin na Úřadu vlády ČR

Ad 2. 2 Rámcové parametry možných úprav v daňové oblasti

Ad 2. 3 Demografický vývoj a jeho výzvy pro trh práce

Demografické stárnutí v České republice představuje několik výzev, které mají zásadní dopady na trh práce:

1. **Klesající počet aktivních pracovníků.** V důsledku rostoucího počtu ekonomicky neaktivních osob a klesajícího počtu mladých lidí se snižuje počet aktivních pracovníků, což může vést k nedostatku kvalifikovaných pracovníků v některých oborech.
2. **Zvyšující se náklady na sociální zabezpečení.** S rostoucím počtem příjemců starobních důchodů se zvyšují náklady na důchodový systém, zdravotní péči a další sociální služby, což může mít vliv na výši daní a poplatků.
3. **Potřeba přizpůsobení pracovního trhu.** S růstem průměrného věku pracující populace se mění potřeby na trhu práce. Například se zvyšuje poptávka po pracovnících s dlouholetou praxí a zkušenostmi, zatímco poptávka po nekvalifikované práci se snižuje.
4. **Zvýšená potřeba flexibility.** S rostoucím počtem starších pracovníků se zvyšuje potřeba flexibilních pracovních podmínek, jako jsou kratší pracovní týdny, částečný úvazek nebo práce na dálku.
5. **Snížení produktivity.** Starší pracovníci mohou mít nižší produktivitu kvůli zhoršenému zdravotnímu stavu, nižšímu tempu práce nebo nižší motivaci. To může mít dopad na celkovou produktivitu ekonomiky.
6. **Potřeba podpory při přechodu do důchodu.** S rostoucím počtem důchodců se zvyšuje potřeba podpory při přechodu do důchodu, jako jsou programy pro rekvalifikaci, zvyšování finanční gramotnosti a programy podpory zdraví.

Z těchto výzev mohou mít největší dopad na trh práce klesající počet aktivních pracovníků a potřeba přizpůsobení pracovního trhu. Je třeba přijmout opatření, jako jsou programy podpory vzdělávání a rekvalifikace, aby se zvýšil počet kvalifikovaných pracovníků, a flexibilní pracovní podmínky, aby se usnadnilo začleňování starších pracovníků do trhu.

Návrhy na opatření pro zmírnění dopadů demografického stárnutí a jeho výzvy na trh práce:

- Snaha o vyšší růst produktivity a využití potenciálu technologií šetřících pracovní sílu (např. prostřednictvím digitalizace, za předpokladu, že se jedná o snižování počtu pracovních sil) by mohla zmírnit hrozící nedostatek pracovních sil na trhu práce. Takový vývoj produktivity se však nesmí promítnout do vyššího růstu HDP (jak tomu obvykle bývá), protože by to opět vedlo ke zvýšení poptávky po práci, a tudíž by to neřešilo převažující nedostatek na trhu práce.
- Mobilita pracovní síly a imigrační politika. Potenciál mobility v rámci EU je však poněkud omezený, neboť nepříznivý demografický vývoj je v různé míře rozšířen ve všech členských státech EU, a tedy i v EU jako celku.
- Je nutné i nadále podporovat integraci občanů Ukrajiny na českém trhu práce a zvýšit kvóty pro legální pracovní migraci z třetích zemí v rámci programu schválené vládou za účelem dosažení ekonomického přínosu pro ČR (**Běloruska, Černé Hory, Filipín, Indie, Kazachstán, Moldavska, Mongolska, Srbska a Ukrajiny.**)
- Podpora aktivit, které mají potenciál zmírnit demografický obrat jako např.:
 - zvýšení míry účasti žen na trhu práce spolu s lepším zajištěním zařízení péče o děti a seniory
 - změna věku odchodu pracovníků do důchodu s cílem zvýšit účast starších pracovníků na trhu práce
 - motivační a podpůrná opatření k prodloužení ekonomicky aktivní doby života
 - ztížení využití tzv. předčasných důchodů
 - podpora částečných úvazků pro seniory, resp. starší osoby
 - podpora rekvalifikací, zejména pro osoby 55+
 - podpora zavádění Age managementu
 - podpora flexibilních forem zaměstnávání
 - možné rozšíření zaměstnaneckých benefitů pro starší osoby (wellness pobyty, lázně, vybraná zdravotní péče apod.)
 - finanční pobídky mohou být motivací pro zaměstnance, aby zůstali v práci déle. Může jít například o nižší sazby daní a sociálních odvodů, bonusy za pracovní výkony apod.
- Podpora neformálních pečujících a sociálních služeb. Většině osob, které vyžadují každodenní nebo alespoň pravidelnou péči, je pomoc a podpora zajišťována prostřednictvím tzv. neformálních pečujících (většinou blízké osoby). Často se jedná o osoby ve věku 50–65 let, tj. v závěru jejich ekonomického života. Absence dostupných sociálních služeb (zejména pečovatelské služby, odlehčovací služby, domovů pro seniory apod.) vede v případě potřeby zajištění intenzivní péče k opouštění trhu práce za účelem poskytování této péče. Po skončení péče (z důvodu úmrtí nebo nástupu do pobytového zařízení sociálních služeb) je pak návrat na trh práce velmi složitý a náročný. Je nutné podpořit neformální pečující podpůrnými, odlehčovacími a dalšími sociálními službami, odborným poradenstvím, sociální prací apod., aby byla péče zajištěna tzv. sdíleným způsobem a neformální pečující osoby mohly i nadále zůstat na trhu práce.
- Je nutné pravidelně vyhodnocovat dopady demografických změn ve smyslu stárnutí populace na český trh práce. A to zejména ve vztahu k proměnám poptávky a nabídky trhu práce, k nástupu nových technologií a digitalizace práce, ve vztahu k řízené i neřízené legální pracovní migraci, ale i obecně k pracovním trendům specifických skupin, např. žen, resp. matek vracějících se na trh práce po ukončení

mateřské/rodičovské dovolené a dále zejména osob ve věkových skupinách 15–25 let a 55–65 let.

K samotnému materiálu:

Dobře ~~Velmi kvalitně~~ a přehledně zpracovaný, resp. přepracovaný materiál na základě požadavků, které zazněly při projednávání přípravné vstupní verze v PT RHSD pro pracovní právní vztahy, kolektivní vyjednávání a zaměstnanost v únoru. Dne 9.5. na PT RHSD vzato na vědomí jako kvalitní materiál možný k projednání na tripartitě dne 15.5.

Materiál s využitím a porovnáním statistických vývojových řad (EURES, ČSÚ), predikcí (MPSV, MF), výstupů analýz (např. Deloitte, McKinsey) popisuje demografický vývoj ve vztahu k trhu práce včetně zahraničního srovnání s okolními státy, součástí jsou predikce změny objemu a struktury nabídky a poptávky na trhu práce vlivem digitalizace a automatizace (výstupy programu KOMPAS).

Z pohledu trhu práce se očekává, že větší vliv na požadovaný objem a strukturu ekonomicky aktivních osob bude mít proces digitalizace a automatizace než samotný demografický vývoj. Hodně bude záležet na rychlosti postupu těchto změn (nejenom rychlost modernizace, zavádění nových technologických postupů, nástup IA, atd., ale i v odpovídajícím nastavení vzdělávacího systému, včetně sebevzdělávání)

Materiál se zabývá i mobilizací vnitřních zdrojů ke zvýšení míry ekonomické aktivity. tj. – možnostmi zapojení méně aktivních skupin, mezi něž patří především senioři, studující, osoby pečující o malé děti a osoby se zdravotním postižením a využití zdrojů externích – migrace, zahraniční pracovníci.

S návrhy mobilizace opatření, která mohou ihned působit proti klesající míře zaměstnanosti (ročně cca 47 tisíc osob, 0,1-0,2 %)

- **Senioři** – nedoporučujeme k motivaci pracujících seniorů v důchodovém věku využít snížení slev na pojistném na sociální pojištění (pozn. v návrhu MPSV zrušení pojistného 6,5 % na straně zaměstnance), v tomto období pracující senior nepotřebuje vyšší příjem, ale spíše ho odměnit až následně vyšším důchodem a zároveň jde o negativní dopad do veřejných financí (19 mld.) – **diskutabilní stanovisko, osobně bych volil opak**
- **Vzdělání** – Akcent na kvalifikovanou pracovní sílu podporujeme, ale otázka je zaměření vzdělání, aby odpovídalo budoucím požadavkům trhu práce, rostoucí počet VŠ (požadavek na celoživotní učení) (nárůst osob s VŠ od roku 2001 se snížila míra participace u věkové skupiny 20-24 let z 69 % na 49,5 %. Do budoucna v tuto chvíli nelze očekávat pokles podílu osob s terciárním vzděláním u věkové skupiny 25-34 let, naopak lze očekávat jeho další pozvolný nárůst. Vzhledem k tomu, že je pro pracovní trh v ČR důležitá kvalifikovaná pracovní síla, není žádoucí požadovat zvyšování ekonomické aktivity této věkové skupiny na úkor vzdělanosti české populace a tím i přidané hodnoty při jejich budoucím zapojení na trhu práce – *Otázka optimální skladby vzdělanosti české populace z hlediska stupně a oboru vzdělání převyšuje rámec této analýzy-mělo by být*

propracováno v systému celoživotního učení. **Je nutno zkvalitnit spolupráci škol, zaměstnavatelů**

- **Osoby pečující o dítě** – Přestože celková míra ekonomické aktivity žen v ČR vzrostla od roku 2010 ze 61,5 % na 69,6 % a dostala se tak nad průměr EU (68,5 % v roce 2021), při podrobnějším pohledu se ukazují významné rozdíly v ekonomické aktivitě mezi různými skupinami žen. Zatímco mezi 45. a 55. rokem věku patří míra ekonomické aktivity žen mezi nejvyšší v EU, u věkových kohort 30-34 a 35-40 došlo od roku 1993 k jejímu významnému poklesu (o 15–20 p. b.), což koreluje jak se zvýšením průměrného věku žen při narození dítěte, tak se zvýšením úhrnné plodnosti. Největší výpadky v ekonomické aktivitě žen v ČR jsou spojené s péčí o malé děti. Data Eurostatu dále ukazují významné rozdíly v ekonomické aktivitě žen podle jejich nejvyššího dosaženého vzdělání a podle věku jejich nejmladšího dítěte. Zatímco ženy s jedním dítětem mladším 6 let jsou ekonomicky aktivní v méně než 50 % případů, u starších dětí ve věku 6–11 let je ekonomická aktivita středoškolsky a vysokoškolsky vzdělaných žen nad 90 %. U žen se základním nebo žádným vzděláním je míra ekonomické aktivity obecně nižší, avšak i u této skupiny je při péči o dítě do 6 let ekonomická aktivita o 27,8 % nižší než u žen se staršími dětmi. Nízká míra ekonomické aktivity u žen s malými dětmi koreluje s dlouhou rodičovskou dovolenou a nízkou participací dětí na předškolním vzdělávání. Jak uvádí Ministerstvo financí ve Fiskálním výhledu ČR z listopadu 2022, korelace mezi účastí žen na trhu práce a mírou zápisu dětí do předškolního vzdělávání či péče je obzvláště silná u žen, jejichž nejmladší dítě ještě nedosáhlo 3 let. Vyšší míru účasti dětí v předškolním vzdělávání ovlivňuje přístup k ranému předškolnímu vzdělávání, jeho cenová a celodenní dostupnost, které umožňují plnohodnotnou participaci matek na trhu práce.
- Podle projekce počtu žen na mateřské a rodičovské dovolené vycházející z počtu žen v daných věkových kohortách a očekávaných měr plodnosti, je v alternativním scénáři **od roku 2025 založena na zkrácení placené mateřské a rodičovské dovolené celkem o jeden a čtvrt roku**, čímž se ženy vrací dříve zpět na trh práce. Těmito opatřeními by byla posílena pracovní síla každoročně o zhruba 120 tisíc osob v mladém produktivním věku. **Zde je nezastupitelná role státu v budování dostatečného počtu jeslí a školek.**
- **Migrace** – průměrný roční přírůstek stěhování mezi lety 2022 a 2100 je podle predikce Eurostatu 28 tis. osob. Změna počtu zahraničních osob v ČR mezi roky 2022-2031 by tak představovala navýšení o 497 tisíc osob, nicméně tento výsledek není vzhledem k nejistému mezinárodnímu vývoji možné označit za definitivní. Je potřeba v materiálu zohlednit ekonomickou migraci v mnohem větším měřítku. Z hlediska důchodového účtu je rozhodující, že se odvádí pojistné, přispívá do systému, takže důchodovému systému pomohou i pomocní pracovníci, ale z hlediska trhu práce to dobré není, převaha je opravdu v těch pomocných pracovnících, výhledově ve vazbě na vývoj ekonomiky a změny ve struktuře NH se to snad i s těmi podmínkami řízené ekonomické migrace bude měnit. **Je ale nutno rozlišit migraci (uprchlíci) a programy vládní ekonomické migrace, která generuje nezbytně zaměstnance s konkrétním vzděláním, stát musí podpořit kvóty migrace z daných teritorií, popř, rozšířit spektrum států**

Se závěrem uvedeným v materiálu, a to, že „mnohem větší vliv než demografický vývoj na nerovnováhu mezi poptávkou a nabídkou práce budou mít změny v poptávce po práci způsobené automatizací, digitalizací a dalšími zásadními změnami ekonomiky a růst počtu pracovních míst a změna potřebných dovedností tak bude pro politiky trhu práce do roku 2031 větší výzvou než samotný demografický vývoj, lze souhlasit.

Hlavní podkladové teze pro delegaci:

○

Návrh usnesení:

Zaměstnavatelé:

- **žádají vládu ČR, aby s materiálem dále pracovala na úrovni rezortů, zohlednila připomínky, zejména ohledně ekonomické migrace a zajištění služeb pro matky a vytvoření systému vzájemné spolupráce mezi státem (školství, úřady práce), zaměstnavateli a podnikateli a dalšími partnery při zajištění rekvalifikace a celoživotního vzdělávání a začleňování prvků duálního systému vzdělávání.**

V Praze dne 11. května 2023